

Tale i Virum

Af Jørgen Zeeberg

Den 1. august 2000 gik lektor Jørgen Zeeberg på pension efter 42 års ansættelse på Virum Statsskole / Virum Gymnasium. Den 16. juni s.å. holdt han ved sommerfrokosten efter translokationsfesten en tale for kollegerne. Den gik der ry af. – Talen forelå ikke nedskrevet. Den var i følge Jørgen Zeeberg »blevet til i memorering på ture omkring Lyngby Sø. Den skulle tænkes grundigt, for helst skulle den udtrykke essensen af et langt livs virke som gymnasielærer. Den skriftlige udformning er efterredigeret, men tæt på«.

Da redaktionen hørte om talen, bad den om tilladelse til at trykke den. Efter redaktørernes mening er den et fornemt udtryk for det humanistiske gymnasium, når det er bedst.

Red.

Det følgende skal give et indtryk af godt 40 års arbejde i gymnasiet. Jeg har valgt en tredeling, nærmest som en suite. Først en Prolog, der kan true med at blive den længste sats. Dernæst hoveddelen Thema, hvor et af alle de mange themaer gennem årene får stå som eksempel. Og så endelig en kort Epilog.

Prolog

Når man blev ansat i gymnasieskolen i 1950'erne, som jeg blev det her i Virum året efter skolens start, var det mere en indslusningsproces end en ansættelse. Man søgte en tjenestemandstilling, og så skulle man ses an. I to år var man aspirant til stillingen, man var adjunkt på prøve.

Og det her med prøven skulle tages helt bogstaveligt. Når de to år var ved at være forbi, kom der besøg af faginspektøren – uanmeldt – og han og rektor skulle så overvære ens undervisning en hel skoledag. Med de timetal, man havde dengang, godt og vel 30 timer om ugen, kunne det nemt blive til fem prøvetimer. Så med embeds-eksamen i to fag, teoretisk og praktisk pædagogikum, to års apiranttid og endelig ansættelsesprøve kunne man vente på den dag, da man fik ansættelsesbrevet. Men så gik man også over fra at være bagudlønnet til at være forudlønnet – sikken lønningsdag – og så i sommerferien.

Det var nu ikke fordi det her med prøven spillede nogen rolle i dagligdagen, man var jo ny lærer med alle sanser og kræfter. 3 fag – 11 hold – skriftlige opgaver hver uge i mellemskolen i dansk – gårdvagt sammen med Arne Dithmer i alle frikvarterer – museumsbesøg, ekskursioner, fester og teater – og bopæl i Vanløse, man var ærlig talt godt hængt op og grundigt træt indimellem.

Virum Statsskole, der fra 1986 har heddet Virum Gymnasium.

Og hvor var der megen forberedelse; man kunne jo ingenting. Det er en gammel sandhed, den – om dem, der kommer lige fra universitetet: masser af lyst og gåpåmod, gudskelov også masser af energi og flid -dertil vel også evner til at få det til at gå, men kunnen, viden? den kommer først med jobbet, det har vi talt meget om i alle årene siden.

En digression er helt nødvendig: planlægning af undervisning og daglig forberedelse er ikke blevet lettere med årene. Det troede jeg engang. Anderledes, men ikke lettere.

Og det var træls indimellem, alle de ugentlige retteopgaver i dansk, mængder af litteratur og historie der skulle læses og lægges til rette til timerne, og så havde jeg to klasser i oldtidskundskab, et con amore fag, hvor jeg ikke havde anden forudsætning end den, at jeg jo da selv havde gået i gymnasiet for ti år siden. Man var med god grund helt udaset om søndagen, og alligevel, det var dejligt, det bedste, jeg endnu havde oplevet.

Det allervanskeligste, men også mest lærerige og inspirerende var, at jeg i det andet år fik lov til at stå for årets skolekomedie. Det var Arthur Millers »Heksejagt« – en vældig opgave. Jeg må vel nu indrømme, at det var et overmål af overmod, strengt taget en forløftelse, men jeg havde en årgang, min første, som jeg kendte godt, og som var gode, helt indstillet på enkeltvis og som hold, at det skulle ikke bare gå og gå godt, men at det skulle erfares som en teateroplevelse for dem alle og som en forestilling – også for publikum. Jeg tror faktisk, at det var 2 g'erne i 1960,

der lærte mig, at der en lang række forhold ved skolekomedier, hvor man slet ikke skal kende kompromiser.

I godt to måneder var der ingen fritid. En dag jeg kom hjem til Vanløse ved 5-tiden og smed mig på sofaen, jeg skulle være ude i Virum igen til aftenprøve klokken 7, kom Peter (2 år) ind i stuen og så længe på mig, så gik han ud i køkkenet til Anne og sagde: «Mor, er det Far, der er kommet hjem?». Den nat talte vi længe om at flytte ud til Lyngby.

Som prøvetiden skred frem, blev det efterhånden sådan, at al tid og energi gik med Heksejagt, og onsdag før premieren (lørdag og søndag åbne generalprøver for de ældre i kommunen, mandag premiere), onsdag aften skulle vi for første gang prøve det hele igennem som en forestilling efter tidsplanen og med kostumer – den onsdag, da jeg kom ind på lærerværelset ca. 10 minutter i 8, da stod rektor og faginspektøren og ventede mig: ansættelsesprøve.

Jeg nåede lige at komme over i 2v, der skulle have historie i første time, og hen til 2a, der skulle have haft dansk i 5., men nu skulle flyttes til 2. time og ændre lokale til biblioteket. Jeg havde nemlig mellemtime i 2. time om onsdagen (men da skulle jeg have læst dagens lektier). 3.time skulle så være dansk i 2. mellem b.

Hvordan gik det? Jeg var temmelig spændt og temmelig tom. I 2v havde vi om »l' Ancien regime« den anden af to timer. Eleverne troede selvfølgelig – som altid – at det var dem, der var til prøve, så de var vældig flinke til hele tiden at finde tilbage til det, vi havde gennemgået om mandagen. Danskklassen 2a var som engle den dag. De skulle afslutte nogle forelæggelser af opgaver og diskutere forskellige emner fra »En landsbydegns dagbog«, og man skulle ikke have troet, at de var involveret til op over ørerne i skolekomedien. For slet ikke at tale om, at de skulle lave det klokken 9, som de troede, de skulle have fremlagt i 5.time. 3.time »Scener fra Rosenborg have« var godt og livligt i gang, da rektor og faginspektøren gik, ca. et kvarter inde i timen og bad mig om at komme over på kontoret om en fem-ti minutter. Jeg lod så klassen sidde alene, da vi var omtrent færdig med at snakke om, hvad rektor og den fremmede mand skulle (de troede jo, at de var til eksamen) og gik så over på rektors kontor. Der fik jeg så at vide, at det var overstået, at jeg havde bestået prøven og til lykke med det – og på sådan en dag, det var nu ikke tilsigtet, sagde Hans Jensen, men så meget desto bedre – det var overstået, og jeg kunne slappe af.

Og så gjorde jeg noget, jeg aldrig skulle have gjort. Og jeg burde være dumpet, havde de vidst det. Jeg gik tilbage til 2.mellem b, svævende som i en champagnerus – og de plagede mig, om vi ikke skulle bruge resten af timen på at læse op med fordelte roller. Det måtte de. Hans og Trine, ca. en halv spalte hver og så videre til en anden. Det gik med liv og lyst. Vi begyndte et helt tilfældigt (men nøje udregnet) sted i klassen og sprang så videre til de næste (2 borde længere henne), og det varede ikke længe, for klassen lugtede lunt og begyndte en stille, forventningsfuld fnisen. Jørgen Strange og Birgit Mølvig var klassens kærestepar, det vidste alle, og slutopgøret, skænderiet kom derfor til at foregå mellem netop de to til stor morskab for alle. Det må vel have været hybris af en slags, det var i hvert fald ondt og utilgiveligt – og så lige da alt netop var gået så ufattelig godt.

Efter timen, da jeg stod ved katederet og pakkede sammen, kom Birgit op til mig,

stillede sig lige over for mig og sagde med uskrømtet indædthed i stemmen, sådan ganske langsomt: Gid man måtte slå en lærer.

Jeg lænede mig lidt frem, rakte hovedet lidt længere og sagde: Værsgo'.

Og så sad den der, lussingen, og den sved, så jeg tog mig til kinden. Jeg havde jo ikke fuldsæk dengang, så i spisefrikvarteret var det en lærer med bestået ansættelsesprøve og fire højrode striber på venstre kind, der trådte ind på lærerværelset.

Jeg blev meget gode venner med Birgit – hele hendes skoletid og altid siden – og vi havde en helt særlig gamle-venner-fortrolighed, da jeg fik hendes søn Thomas som elev godt og vel 20 år senere.

Thema

Scenen er domkirken i Haderslev, en solrig fredag eftermiddag i september. Det har været højt og klart septembervejr hele dagen, og nu skinner den sene eftermiddags-sol med det blide, gult-rødt tonede lys gennem den store, hvide kirke.

3.g'erne går helt stille omkring i kirken i små hold, 2, 3 eller 4, tjekker spørgsmål og svar i deres opgaver, spørger og diskuterer, retter på skitser eller egne billedtekster, ordner deres kladde til rapporten. Jeg går rundt mellem de små flokke, svarer på spørgsmål og prøver at skærpe deres fantasi og nysgerrighed. Så går jeg op i koret og sætter mig. Efter nogen tid sidder vi alle deroppe, over for hinanden på de løse stole. »Her burde vi synge – i det her rum«, siger Susanne og favner næsten rummet med armene og et langt suk af glæde: Nu er det vel nok dejligt.

Hvorfor ikke, siger et par af de andre, og så er der en, der rækker ud efter bøger, det er nr. 700, og så sidder vi der 20 i alt over for hinanden og synger Se, nu stiger solen – 3 vers. Satsen er 3-stemmig, så vi kan godt synge den så nogenlunde i grupper, når Susanne har givet os tonerne. Det lyder smukt, vi bliver helt betaget af os selv, og det hele klinger ud i en helt betagende stilhed.

Haderslev domkirke har altid været sidste stop på ekskursionen til Sønderjylland, for vi tog hjem fra Vojens station fredag aften.

Af alt det, der skete i mine ca. 25 første år på Virum Statsskole, var nok ekskursionerne til Sønderjylland det bedste – for eleverne – og for mig. For skolen var det en rigdom at kunne tilbyde dem, for eleverne var det et mas – lange arbejdsdage og rapportskriveri om aftenerne, men det har åbenbart været lærerige anstrengelser, jeg har fået mange brevkort gennem årene.

»Tænk, jeg har lavet omvisning i Trondhjems domkirke, det havde du vist ikke troet« fra Jens, eller »Der var en, der ville vide noget om alle møblerne på slottet – og så kunne jeg pludselig huske en hel del af det der nede i Sønderjylland« som Jette skrev fra Østrig.

Fra tresserne til hen i firserne var jeg på mere end 12 ugelange ture nord og syd for grænsen.

Den gang kunne vi læse speciale i historie, et afgrænset emne gravet i dybden og et temmelig omfattende skriftligt arbejde. Jeg læste stilhistorie med mange af mine klasser i 3.g.

Vi brugte Engqvists lille Stilhistorie som håndbog og lærte derved meget nemt, at

stilhistorie ikke er pynt på gesimsen og facader i opstalt, men at det drejer sig om hele huse i sammenhæng med naboer, landskab, gårdsrum, rummenes proportioner, lofter, vægge og gulve, og om husenes brug. Det her var jo historie – ikke kunsthistorie. Det fascinerende ved huse er jo netop, at de kan være bygget i en helt anden historisk periode, så de altså for fagfolk er levn, men at de står der endnu og bliver brugt i en helt anden tid, vores egen.

Det er ikke ment sådan, at vi ikke har tegnet facader, døre, vinduer og inventar, men det gjaldt jo om at komme ind og opleve det hele hus. Derfor arbejdede vi både med helheder og detaljer. Den gode elev lærte ikke blot at kende forskel på barok og klassicisme, men kunne tidsfæste et hus, en dør, et møbel inden for ca. 20 år i 1700- og 1800-tallet.

Vi arbejdede ikke meget med grundbogen, hverken herhjemme eller i feltarbejdet. Vi arbejdede i smågrupper med opgaveark, som vi løste på stedet. I Tønder blev grupperne sluppet løs ved Vajsenhuset (Seminariet) i Østergade, og så skulle de på 2 timer bevæge sig ad Østergade, Storegade og Vestergade, mens de tegnede et minimum af 10 huse med deres døre, vinduer og andre karakteristiske detaljer. Hvert år var der nogle, der hævdede, at de ikke kunne tegne, men der hjalp ingen kære mor, og det viste sig, at de med ternede skitseblokke og gode tegnebrætter kunne gennemføre opgaven allesammen. Jeg har altid ment, at den proces var langt bedre end fotografering, når det gjaldt at få formerne og proportionerne under huden.

Vi fik megen hjælp overalt, ikke mindst i Tønder, hvor jeg hurtigt fik et meget godt forhold til apoteker Toft, der ikke bare åbnede sit apotek for os, ude og inde, oppe og nede, men skaffede os adgang til andre gode huse. Vi glemmer sent indtrykket af en dejlig rokokostue i Vestergade 12, nu soveværelse med stor barnevogn i en rigt stukkateret ovnniche.

I den næsten højtidsfulde stilhed i domkirken i Haderslev lagde vi mærke til to herrer i gråt tøj med frakker, der stod nede ved orgelet. Nu kom kirketjeneren op til os og sagde, at de to mænd gerne ville tale med mig. Det viste sig, at det var domprovsten og en tysk præst fra domkirken i Lübeck, der ville hilse på mig. »Det havde han aldrig for oplevet«, sagde den tyske præst, »mange gange har jeg set tyske elever komme som på kommando ind i en kirke, blive stillet op og synge en sang, for så at gå på geled ud igen. Men her var de kommet helt af sig selv, som om de kunne lide det, og de sang – flerstemmigt – helt uden direction. Det var uforglemmeligt« Ville jeg hilse disse danske, unge mennesker fra ham. Det ville – og gjorde jeg.

Vi havde ufatteligt gode forhold til disse ture. Vi boede i Jyndevad, på vandrerhjemmet. Om morgenen sang vi morgensang i haven ved flaghejsningen. Vi havde foræret dem et sæt højskolesangbøger, da vi skiftede til de nye med melodier, og vi planlagde programmer hjemmefra, så når vi sang morgensang i Jyndevad, var det de samme, som de sang hjemme i Virum på selvsamme tid.

Så tog vi på dagstur – 4 dage i træk – med Lorens Hansen fra Rends. Han lærte os at køre ad de gamle, nu parallelle vejspor, så vejenes forhold til terrainet var også noget, vi lærte.

Første dag Sundeved-Als, onsdag Tønder-Løgumkloster og Draved skov, om torsdagen syd for grænsen Husum-Frederikstad-Slesvig og så om fredagen ad hær-

vejen nordpå og ned til Aabenraa-Løjtland-Haderslev. Tænk, det havde vi penge til dengang.

Et af hovedpunkterne var fyrstekapellerne i Sønderborg (renæssance), Graasten (højbarok) og Augustenborg (klassicisme). Det var uomgængeligt og meget givende.

Et år var det nær gået galt. Kong Frederik var død, og dronning Ingrid boede endnu på Graasten, da vi kom der. Ingen Adgang.

Jeg henvendte mig frækt i gardervagten og gav den sikkert noget mere end jeg kunne stå ved. Så blev jeg, sammen med en elev og næstkommanderende ført til slottets forstue, parolesalen.

Jeg havde søgt om foretræde for dronningen. Så stod vi der, noget benovede, men i det samme kom dronning Ingrid ind fra havesiden med favnen fuld af blomster. Hun blev sat ind i dagens forretninger, så over mod os, spørgende. Garderen blev kaldt frem og forelagde vort ærinde. Så så hun over på os igen og sagde, direkte til os: »Så ville vi da gøre en undtagelse.« 3 kvarter fik vi – og ganske stille. Vi bukkede det mest formfuldendte buk, præget af den usædvanlige situation.

Jeg tror aldrig, jeg har haft bedre elever, eller bedre gennemgang af slotskirken end ved den lejlighed.

Kirketjeneren kom nu igen op til os. Nu blev vi desværre nødt til at gå, for domorganisten skulle øve på orgelet, og så lukkede de kirken. Vi havde 20 minutter endnu, så vi sagde, at vi ville gerne blive, vi skulle nok være musestille. Men nej, han spillede aldrig for publikum, når han øvede til en koncert. Vi fik dog lov til at sende Susanne op til ham på pulpituret, og efter et par minutter kom der en lille, bred mand frem deroppe. Han bukkede for os og sagde: Johan Sebastian Bach: Præludium og Fuga i (jeg har glemt tonearten).

Og så spillede han, og vi fik endnu en højtidstund i kirken. Bagefter kom han frem igen, han minder mig i erindringen om Sjostakovitj, denne gang sammen med Susanne, han tog hende i hånden, og de bukkede begge for os.

Da vi forlod kirken, var vi næsten høje. Det var, som alt lykkedes for os.

På vejen ned gennem det nordre sideskib standsede vi ved et stort, højtideligt epitafium, halvt nede på den nordre væg. Barokt, som var det over Kingo, en borgermand med koner og mange børn, men nedenunder var der en rund kartouche med et maleri. Det forestiller et lille barn i kjole der sidder og blæser sæbebobler – Vanitas mundi vanitatis. Der sluttede årets ekskursion.

Epilog

Epilogen skal være Shakespeare.

I 1965 spillede vi Helligtrekongers Aften. I denne komedie elsker alle alle på kryds og tværs, og de er næsten alle kærlighedens narre. Kun et sted – mod midten – går denne kehraus i stå: Narren Feste, »en nar, Olivias fader holdt meget af« kommer til Orsinos hof og synger sangen »Kom du kun, død« – helt stille og inderligt, næsten nøgent og uden al sentimentalitet – Gem mig bort.

Efter sangen tager Orsino en pung frem og rækker den mod narren:

Jørgen Zeeberg, f. 1930. Cand.mag. i historie og dansk fra Københavns Universitet. Ansat ved Virum Statsskole 1958-2000. Censor i historie ved universiteterne 1969-2000; formand for historie-censorerne på RUC 1975-1994, på AUC 1976-1992.

Orsino: Her, for din ulejlighed.

Narren: At synge er for mig kun en fonøjelse, Herre.

Orsino: Godt, så betaler jeg for din fonøjelse.

Narren: En evig sandhed, Herre. Fornøjelsen kræver sin betaling. Før – eller senere.

Orsino: Forlad mig, nar, at jeg må forlade dig.

Narren: Gid tungsinds gud må være med dig, og skrædderen sy dig en dragt af taft i alle spektrets farver, for dit sind er som en opal. Enhver der ejer samme stadighed som du, burde til søs, for han kan kaste anker hvor som helst og sætte sejl for alle briser. På den måde får man altid en vellykket rejse ud af ingenting.

Farvel.